

Література

1. Андрущенко В.П. Пріоритети для освіти XXI століття / В.П.Андрущенко // Вища освіта України.-Ns 3 (додаток 1).-2009.-Тематичний випуск «Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології».-К.: Гнозис, 2009.-630с.
2. Зимняя И.А. Ключевые компетенции - новая парадигма результата современного образования [Электронный ресурс] // И. А.Зимняя // Интернет-журнал «Эйдос». - 2006. - 5 мая. - Режим доступа до журн.: <http://www.eidos.ru/journal/2006/0505/htm>.
3. Зимняя И.А. Педагогическая психология: учеб.пособие / Ирина Алексеевна Зимняя. - Ростов н/Дону: Изд-во «Феникс», 1997.-480с.
4. Кремень В.Г. Освіта і наука в Україні - інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати / Василь Григорович Кремень.-К.: Грамота, 2005.-448С.
5. Любашенко О.В. Лінгводидактичні стратегії проектування процесу навчання української мови у вищій школі: монографія / Олеся Вадимівна Любашенко.-Ніжин: ТОВ «Видавництво «Аспект-Поліграф»», 2007.-296с.
6. Педагогіка вищої школи: Навч. посіб. / [З.Н.Курлянд, Р.І.Хмельюк, А.В.Семенова та ін.]: за ред З.Н.Курлянд. -[3-тє вид., перероб. і доп.] -К.: Знання, 2007-495с.

УДК 378.016:787

АНДРЕЙКО О.І.

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ВИКОНАВСЬКОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МУЗИКАНТА-ІНСТРУМЕНТАЛІСТА

Анотація. В статті розглядається проблема трансформації процесу становлення професійної діяльності музиканта, і у зв'язку з цим автор подає комплекс інноваційних методів, що сприятимуть формуванню виконавської майстерності інструменталіста.

Ключові слова: професійна рефлексія, виконавська майстерність музиканта, творча регуляція виконавського процесу.

Аннотация. В статье рассматривается проблема трансформации процесса становления профессиональной деятельности музыканта, и в связи с этим автор представляет комплекс инновационных методов, которые содействуют формированию исполнительского мастерства инструменталиста.

Ключевые слова: профессиональная рефлексия, исполнительское мастерство музыканта, творческая регуляция исполнительского процесса

Annotation. In the article observe the problem of transformation the process of settling professional activity musician and in this connection author present to complex of innovative methods, which promote the forming performance skill of instrumentalist.

Key words: professional reflexion, executives skill musician, creative regulation of executives process.

Теорія формування виконавської майстерності увійшла в музичну педагогіку наприкінці ХХ сторіччя як новий напрямок наукових досліджень. Актуальним стало теоретичне обґрунтування процесу формування виконавської майстерності як цілісної системи знань, складові структури якої потребують цілеспрямованого, ґрунтовного дослідження.

Аналізу теоретичних питань майстерності музиканта-інструменталіста присвячені праці Ю.Бая, Л.Баренбойма, М.Берляничка, Г.Нейгауза, Б.Гутнікова, М.Давидова.

Формування виконавської майстерності пов'язане з проблемами розвитку художньо-творчого потенціалу особистості студента, які розглядаються у працях Л.Арчажнікової, В.Біблера, Г.Падалки, О.Ростовського, Л.Хлебникової, О.Щолокової.

На сучасному етапі розвитку музичної освіти актуальності набувають процеси ефективного становлення виконавської діяльності музиканта-інструменталіста.

ста, суттєвим компонентом якої виступає виконавська майстерність. Теоретичний аналіз проблеми формування виконавської майстерності музиканта у вищих навчальних закладах засвідчив, що при всій різнобічності поглядів, дослідники сходяться на визнанні необхідності трансформації підходу до музичного навчання студентів шляхом збагачення його теоретико-технологічних засад методами, спрямованими на професійне вдосконалення інструменталіста. Одним з механізмів, що забезпечує ефективний розвиток інструментальної підготовки студента на сучасному етапі підготовки висококваліфікованого фахівця визначається педагогічна акмеологія (Н.Вишнякова, В.Гінецинський, Г.Падалка, О.Полякова). У формуванні виконавської майстерності через акмеологічну діяльність, глибокий рівень самоусвідомлення підвищується фахова діяльність музиканта-інструменталіста, творчо втілюється його технічний та художній потенціал.

Нова парадигма освіти дає широке поле для акмеологічного розв'язання багатьох проблем музичного виконавства та пошуку механізмів формування системи пізнання та регуляції особистісного потенціалу майбутнього фахівця у його професійній діяльності. Для музичної освіти важливим є використання виконавської акмеології у формуванні та вдосконаленні складових фахової діяльності музиканта-інструменталіста і на цій основі формування його майстерності.

Формування виконавської майстерності музиканта, становлення його виконавської культури пов'язане з рівнем розвитку його особистісної культури, структура якої співзвучна з психологічною структурою особистості. Виконавська культура на своєму вищому рівні виступає як здатність особистості музиканта свідомо засвоювати, формувати, зберігати, примножувати, актуалізувати, передавати професійну цінність для підвищення ефективності музично-виконавської діяльності. В ієрархічному плані виконавська культура скрипаля включає і підпорядковує собі всі види засвоєння професійного знання - поінформованість, обізнаність, освіченість, компетентність, майстерність, мистецтво, що має стати підґрунтям для формування вершинних рівнів виконавської діяльності музиканта (М.Берлянич). Ціннісний аспект виконавської діяльності скрипаля визначається як аксіологічний (від грецьк. *axios* - цінний) і складає основу діяльнісного виміру у професійній структурі розвитку музиканта. На сучасному етапі розвитку аксіологічних основ психологічної культури особистості науковці (І.Бех, Г.С.Костюк, В.Рибалка) вважають доцільним застосовувати три взаємопов'язані базові виміри: 1) соціально-психолого-індивідуальний: спрямованість, характер, самосвідомість, досвід, інтелектуальні властивості, психофізіологічні якості; 2) діяльнісний вимір: потребово-мотиваційний компонент, інформаційно-пізнавальний, цілеутворюючий компонент, операційно-результативний компонент, емоційно-почуттєвий компонент; 3) генетичний вимір (розвивальний): задатки, здібності, обдарованості, таланти, геніальність, екстраздібності. Виконавська майстерність виступає як складова виконавської культури музиканта, оскільки виявляється і базується на усвідомлюваному засвоєнні, формуванні та реалізації професійних знань, умінь, навичок, здібностей у процесі становлення ефективної фахової діяльності (Л.С.Виготський, О.С.Леонтьєв, Г.С.Костюк, В.О.Моляко, Г.О.Балл). Саме ці чинники на певних вершинних видах діяльності музиканта є засадничими у формуванні його виконавської майстерності. Ці прояви діяльності в ціннісних якостях особистості скрипаля та у вершинно-творчому розвитку його професіоналізму мають розглядатись як концентроване джерело і водночас ідеальна мета оновлення змісту мистецької освіти. Все це свідчить про необхідність розробки і широкого *впровадження у систему освіти нових культурно-психологічних, ціннісно-рефлексивно-креативних методів і технологій* (В.Рибалка). Одним із

перспективних напрямків цього процесу може стати розробка *ціннісно-регулятивно-креативної методики формування виконавської культури скрипаля, що складає сутність творчого моделювання його фахової діяльності*.

Це дає поштовх до переосмислення розуміння виконавської майстерності музиканта-інструменталіста в контексті новітніх трансформаційних процесів та трактування її як структури, що формується на основі активізації аналізу та пізнання особистісних якостей студентом для їх продуктивної задіяності у навчальному процесі і звідси, розгортання, розвиток та вдосконалення його професійних навичок та умінь. У такий спосіб формуються професійно-особистісні якості музиканта-інструменталіста. Вони є результатом рефлексивної діяльності інструменталіста, що дає можливість в подальшому корегувати, регулювати їх, відповідно до завдань професійної діяльності музиканта-виконавця.

Через пошук методів вдосконалення комплексів виконавської майстерності створюються умови для формування музично-виконавської діяльності на рівні мистецтва. Поєднання професійних і особистісних якостей необхідне для якісного формування та вдосконалення технічного і художнього комплексів студента з урахуванням специфіки його особистісного рівня розвитку.

Професійно-особистісні якості формуються на основі усвідомлення та осмислення виконавцем професійних навичок та умінь згідно з його особистісними якостями. Такі якості музиканта-інструменталіста мають здатність удосконалюватися - контролюватися та регулюватися відповідно до завдань професійної діяльності.

Основою вдосконалення виконавської діяльності інструменталіста є самоусвідомлене формування його умінь, яке досягається в процесі активізації професійно-рефлексивних дій. Одним із компонентів педагогічної акмеології визначається професійна рефлексія - «це - самопізнання, оцінка й аналіз власного професійного «Я», пошуки особистісного смислу і методологічних сутностей професійної діяльності, від смислу окремих дій і вчинків до суті і смислу художньо-педагогічної діяльності, які забезпечують мотивацію професійного самовдосконалення і, відповідно, високий рівень професіоналізму» [4, с.243-244]. Професійну рефлексію В.Ф.Орлов розглядає як «спрямованість рефлексивного мислення на об'єкти професійної діяльності, в тому числі й на розвиток професійних якостей. В такому значенні професійну рефлексію можна вважати специфічним механізмом технології професійного становлення. У відповідності з особистісною парадигмою вона являє не лише один із методів самопізнання і самовдосконалення, але й невід'ємний компонент, внутрішній зміст будь-якої навчально-виховної технології» [4, с. 244].

На основі цього, ефективне формування технічного та художнього комплексів виконавської діяльності музиканта-інструменталіста залежить від активності його рефлексивної діяльності, що забезпечує його подальше вдосконалення. Це означає, що всі професійні рухи, прийоми, розвиток музичного уявлення образу та музичного мислення мають виховуватися на основі процесу їх самоусвідомлення, що складається з самопізнання, самоаналізу та саморегуляції. Для цього необхідно створити методи ефективного становлення виконавської діяльності музиканта, які формували б здатність інструменталіста до розвитку оперативної техніки та рефлексивного осягнення ним змісту музичного твору. Це насамперед, активізація процесів самоспостереження та самоаналізу на основі використання при удосконаленні технічного комплексу **методу сенсорного аналізу** при засвоєнні технічних прийомів, **методу регуляції м'язового відчуття** при здійсненні професійних технічних прийомів; при удосконаленні художнього комплексу - **методу структурно-смыслового аналізу музичного твору**. Другою важливою рефлекс-

сивною дією у процесі вдосконалення виконавського апарату музиканта-інструменталіста є інтенсифікація процесів саморегуляції (самозміни) на основі **евристичного методу**, що включає добір доцільних технічних прийомів згідно з стилем та драматургією музичного твору на основі чого формується художньо-доцільна техніка музиканта-інструменталіста та наближення суб'єктивного музичного образу до драматургічного, що в підсумку формує художньо-доцільний музичний образ.

Виходячи з цих важливих позицій, прагнемо розкрити поняття технічного та художнього комплексу у контексті творчо-регулятивного підходу до формування виконавської майстерності музиканта-інструменталіста.

Технічний комплекс охоплює слухові та рухові здібності музиканта, на основі яких, шляхом активізації його пізнавально-аксіологічної діяльності формується біомеханістично- та художньо-доцільна техніка інструменталіста. У **художній комплекс** включаються емоційні на інтелектуальні якості музиканта, на ґрунті яких, за допомогою поглиблення творчої діяльності інструменталіста здійснюється художньо-доцільне виконання музичного твору.

Умови педагогічного керівництва процесом формування виконавського апарату музиканта-інструменталіста ґрунтуються на основних **принципах**, а саме: принцип взаємозумовленості між індивідуальними якостями особистості та змістом і особливостям музично-виконавської діяльності, який спрямований на розкриття особистісних якостей індивіда в контексті його професійної діяльності; принцип взаємовідповідності між розвитком технічних умінь і усвідомленням студентами змісту музичного твору; принцип творчої організації навчально-вихованого процесу, що спрямований на пошук і відбір аргументації при осмисленні тих чи інших проблем у процесі формування виконавського апарату інструменталіста.

Впровадження даних принципів у практику інструментальної підготовки студентів вимагало дослідження відповідних **педагогічних умов** їх реалізації, до яких належать:

- активізація аксіологічної діяльності студентів у процесі формування виконавської майстерності музиканта-інструменталіста;
 - стимулювання самоусвідомлюючих процесів у фаховій діяльності (залучення студентів до самостійної технічно-пошукової та художньо-пізнавальної діяльності);
- пастосування акмеологічної методичної системи навчання.

Навчально-виховний процес у музичному вузі суттєво відрізняється від навчально-виховної діяльності у середніх спеціальних музичних закладах тим, що формує в кінцевому результаті професійно самостійну особистість. У зв'язку з цим навчально-виховний процес у вищих закладах мистецької освіти повинен виховувати у студента потребу до самонавчання і самовиховання, до «пожиттєвого самовдосконалення», тобто розвивати оцінно-рефлексивну діяльність у музикантів-інструменталістів, спрямовану на формування раціональної моделі особистісної виконавської майстерності як основи професійної діяльності.

На думку С.І.Науменко, рефлексія є здібністю усвідомлювати свої особливості, усвідомлювати, як ці особливості сприймаються іншими, і будувати свою поведінку з урахуванням можливих реакцій інших [2, с.ЮО]. В.Ф.Орлов, розглядаючи професійну рефлексію вчителя мистецьких дисциплін, характеризує її як особистісну рефлексію вчителя, яка являє собою спрямованість свідомості особистості «на саму себе» [4, с.243]. Рефлексія музиканта-інструменталіста в контексті даного дослідження розглядається як здібність усвідомлювати ним свої особливості, тобто вміти визначати, аналізувати, оцінювати та регулювати їх в процесі формування професійних умінь та навичок виконавського апарату інструменталіста. Оцінно-рефлексивне становлення виконавської діяльності музиканта-інструменталіста

означає усвідомлене формування професійних навичок та умінь художнього та технічного комплексів на основі пізнання та оцінки якостей особистості музиканта.

Основна причина невміння розвивати професійно незалежного, творчого фахівця в навчальних закладах полягає у тому, що у ході навчання студент «більшою мірою набуває предметний досвід і меншою - особистісний досвід, Що є підґрунтям розвитку його потреби у самоосвіті. Цей процес має глибоко суб'єктивний характер, в структурі якого провідну роль відіграє самовиховання, хоч і починається він, як завжди, з пізнавальних актів набуття знань, тобто самонавчання» [1, с.156]. Продуктивність процесу самовиховання залежить від рівня задіяності (участі в ньому) самосвідомості студента. Саме на роки навчання у вузі припадає активний розвиток інтелектуально-творчої сфери особистості, активізується система інтелектуально-операційних дій, розвиток процесу осмислення, усвідомлення свого професійного «Я». Педагогу вищої школи необхідно використати ці передумови самовиховної діяльності студента, метою якої є досягнення усвідомленого самовдосконалення як способу реалізації себе у професійному становленні особистості.

З цього приводу Г.М.Падалка зазначає, що «в практиці музичного навчання естетичне самовиховання студентів ще має стихійний характер. А якщо викладачі і звертають увагу на ці питання, то у виховних впливах вони, як правило, обмежуються лише рекомендаціями. Насправді ж, педагогічне керівництво виявляється дійовим лише тоді, коли носить характер не прямої поради з приводу музичного самовиховання, а виключно тоді, коли вдається досягти побічного, опосередкованого управління практичними діями студентів» [6, с.20].

В основі самовиховання лежить самоусвідомлення людиною себе як особистості та усвідомлення себе як суб'єкта суспільної діяльності, як фахівця, професіонала. За структурою *самоусвідомлення* постає як єдність *самопізнання, самоставлення та саморегуляції* і є основою рефлексивної діяльності індивіда.

Отже, самовиховання складає сутність рефлексивної діяльності студента, спрямовану на формування доцільної моделі виконавської майстерності.

Ефективними методами педагогічного керівництва в естетичному самовихованні є використання опосередкованих методів. «При розробці шляхів опосередкованого управління процесом самовиховання майбутніх вчителів музики слід виходити з того, що основним фактором розвитку особистості виступає її активність» [5, с.20].

Таким чином, праксіологічна рефлексія самоусвідомлення себе як суб'єкта професійної діяльності є фундаментом у створенні інноваційних методів формування виконавської майстерності. На основі розмежувань в собі функцій «я»-виконавця і «я»-контролера науковці пояснюють можливості рефлексивної регуляції людиною власної поведінки, коли вона має переробляти способи дій, що вже склалися [7]. У цьому розумінні рефлексія є універсальним механізмом саморегуляції особистості. Через неї зовнішні обставини інтеріоризуються індивідом, а потім екстеріоризуються у змінах власного «я», а через них - у способах дій. Забезпечується рефлексивна діяльність студента емпатичними та творчими чинниками діяльності педагога .

В основі системи формування виконавської майстерності музиканта-інструменталіста лежить метод індивідуальних занять з музичного інструменту, що дозволяє здійснити найтісніший зв'язок теорії з практикою на основі виховання у студента оцінно-рефлексивної діяльності шляхом поглиблення, інтенсифікації фактору самоусвідомлення у даному процесі.

За висловом Г. Нейгауза, індивідуальне навчання становить «той вузловий пункт, де знання приводить до дій, а дія спирається на знання» [3, с. 213].

Дієвим фактором у процесі удосконалення виконавського апарату є використання на заняттях з основного інструменту навчальних методів. Серед них: *метод проблемного виконання*, коли викладач формує проблему і розв'язує її, студенти стежать за ходом творчого пошуку (студентам подається своєрідний еталон творчого мислення); *частково-пошуковий метод (евристичний)*, сутність якого полягає в тому, що викладач формує проблему, поетапне розв'язання якої здійснюють студенти під його керівництвом (при цьому відбувається поєднання репродуктивної та творчої діяльності студентів).

У процесі індивідуальних занять з основного інструменту акцент ставиться на сукупності методів, що спрямовані на стимулювання, інтенсифікацію свідомого надбання раціонального та оперативного рівнів технічного комплексу. Свідомо активізація творчого самовираження студентів досягається через цілеспрямований процес рефлексивного осягнення змісту музичного твору, пізнання його драматургії, що, у свою чергу, формує аналітичний та образно-драматургічний рівні художнього комплексу.

Таким чином запропоновані інноваційні підходи здатні трансформувати процес формування виконавської майстерності музиканта і можуть слугувати основою для оновлення змісту інструментальної підготовки майбутніх фахівців в системі сучасної музично-педагогічної освіти.

Література

1. Волкова Н.П. Педагогіка: Навч. посібник. - К.: Академія, 2001. - 575 с.
2. Науменко С.І. Основи вікової музичної психології: Навч. посібник. - К.: Логос, 1995. - 103.
3. Нейгауз Г.Г. Об искусстве фортепианной игры. - М.: Музгиз, 1961. - 319 с.
4. Орлов В.Ф. Професійне становлення майбутніх вчителів мистецьких дисциплін: теорія і технологія: Монографія - К.: Наукова думка, 2003. - 263 с.
5. Падалка Г.М. Учитель, музика, діти. - К.: Музична Україна, 1982. - 60 с.
6. Падалка Г.М. Педагогіка мистецтва. - К.: «Освіта України», 2008. - 272 с.
7. Рудницька О.П. Основи викладання мистецьких дисциплін : Навч. посібник. - К.: Експрес, 1998. - 183 с.

УДК: 378:911. 9 БЕЗВЕРХА Ю. В.

НАВКОЛИШНІЙ СВІТ, ОСНОВИ ЕКОЛОГІЇ, ГЕОГРАФІЯ ЯК МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ ГУМАНІСТИЧНОГО СВІТОГЛЯДУ У СИСТЕМІ ПРИРОДНИЧОЇ ОСВІТИ ОВК «ЛІСОВА КАЗКА» - ГІМНАЗІЯ «АПОГЕЙ»

Анотація. У статті розглядається проблема неперервності й наступності дошкільної й шкільної екологічної освіти в ланцюгу «Дитсадок - початкова школа - гімназія». Показано, що курс «Навколишній світ» в дитсадку та початковій школі знаходиться в тісному взаємозв'язку з географією та основами екології в гімназії та надає можливість формування гуманістичного світогляду учнів у системі природничої освіти. Визначається, що головними напрямками шкільної екологічної освіти і виховання є надання учням системних знань з екології у курсах природничих дисциплін і спецкурсах з екології, формування нового світогляду, залучення до практичного вирішення екологічних проблем, навчання взаємодії з природою.

Ключові слова: школа, екологія, навчання, учні, знання, природа

Аннотация. В статье рассматривается проблема непрерывности дошкольного и школьного экологического образования в цепи «Детсад - начальная школа - гимназия». Показано, что курс «Окружающий мир» в детском саду и начальной школе находится в тесной взаимосвязи с географией и основами экологии в гимназии и предоставляет возможность формирования гуманистического